

НОВИ МОДЕЛ ПРИВРЕДНОГ РАЗВОЈА КАО ФАКТОР УНАПРЕЂЕЊА КОНКУРЕНТНОСТИ СРПСКЕ ПРИВРЕДЕ¹

NEW ECONOMIC DEVELOPMENT MODEL AS AN IMPROVING FACTOR
OF SERBIAN ECONOMY'S COMPETITIVENESS

Драгана Миленковић

Универзитет у Приштини, Економски факултет Косовска Митровица

Биљана Радосављевић

Нова Љубљанска банка Косовска Митровица

Сажетак: Рад се састоји из три дела. У првом делу рада настојимо да дефинишемо конкурентске позиције привреде Србије служећи се Индексом глобалне конкурентности, са циљем да укажемо на области где су позиције Србије добре, као и на оне које треба унапредити. У другом делу рада критички се осврћемо на недостатке досадашњег привредног развоја Србије. У трећем делу рада предлажемо основне смернице будућег модела привредног развоја заснованог на извозу, са циљем унапређења конкурентских предности Србије.

Кључне речи: конкурентност, извоз, модел развоја, индекс глобалне конкурентности

Abstract: The paper has three chapters. In the first chapter we define the competitive position of the Serbian economy utilizing the Index of global competitiveness, in order to underline the areas where the positions of Serbia are satisfied vs ones that need improvement. In the second chapter of the paper we analyze imperfections of present economic development policy of Serbia. In the third part of the paper we are presenting basic recommendation and guidelines for the future export-based economic development model that would improve the competitive advantages of Serbian economy.

Key words: competitiveness, export, development model, the Global Competitiveness Index

УВОД

Једно од најчешће постављаних питања нашег времена је питање конкурентности. Конкурентност се најчешће дефинише као способност земље да у дугом року остварује одржив, динамичан раст и развој који ће повећавати благостање њеног становништва у целини, али на бази сопствених а не позајмљених или једноставним трансфером прибављених ресурса и на начин да не ограничава будуће генерације да задовољавају своје потребе. Данас се привреда Србије налази у замци „дефицита близанаца“ – буџетског и

¹ Рад саопштен на Међународном научном скупу УКСП-ИС 2015, 5-6. новембра 2015. године, у Косовској Митровици

дефицита текућег дела платног биланса, што је највернији показатељ да не живимо унутар сопствених капацитета, односно одрживо. Конкурентност Србије је ниска због неконкурентности српских фирми услед застареле технологије, слабог улагања у иновације, лоше организације производње и слично. Пошто од 2000. године није дошло до битније квалитативне промене структуре српског извоза, изостао је и значајнији утицај на привредни раст, који је у првом реду био подстицан јаком домаћом тражњом. Домаћа тражња је изнад домаће понуде, што је основни узрок високог увоза и високог спољнотрговинског дефицита. Застарела технологија у домаћим предузећима утицала је на низак квалитет домаће производње, што је довело до окретања тражње према производима из увоза које карактерише виши квалитет.

Покушај да се објасни конкурентност на националном нивоу – представља одговор на погрешно питање. Да би нашли одговоре треба се усмерити на индустријске гране и сегменте. Животни стандард зависи од способности националних фирми да достигну висок ниво продуктивности и да је временом повећавају. Одржавање конкурентске предности захтева од фирми да на себи примене неку врсту онога што је економиста Џозеф Шумпетер назвао „креативном деструкцијом“. Оно мора да уништи своје старе предности стварајући нове. У супротном, то ће учинити неки конкурент.

1. КОНКУРЕНТНОСТ ПРИВРЕДЕ СРБИЈЕ МЕРЕНА ИНДЕКСОМ ГЛОБАЛНЕ КОНКУРЕНТНОСТИ

Стратешки курс Србије је интеграција у ЕУ и излазак домаћих предузећа и привреде на европско и светско тржиште. Србија ће се изласком на ова тржишта наћи у конкуренцији великог броја успешних, извозно-оријентисаних предузећа из других земаља, мултинационалних компанија са светски познатим производима, модерно организованим фирмама са применом најсавременије информатичке технологије и модерно дизајниране организационе структуре, веома образованим, стручним и искусним менаџментом. С обзиром на конкуренцију, изазови који су стављени пред нашу земљу јесу макроекономска стабилност, јачање иновационих капацитета и модернизација индустрије, стимулисање прилива иностраног капитала, унапређење структуре и повећање вредности извоза, раст животног стандарда и отварање нових радних места.

Конкурентност домаће привреде, тј. стварање услова за снажнији раст продуктивности предузећа, требало би да буде један

од приоритетних задатака економске политике у наредном периоду. Србија у овом тренутку није довољно конкурентна, а области које су од највећег значаја за поправљање конкурентности су: ефикасност државне администрације и јавног сектора уопште, поједностављивање процедура и повећавање њихове транспарентности, много ефикасније вођење антимонополске политике, побољшање макроекономских услова, побољшање инфраструктуре и реформа образовног система (Васиљевић, 2009).

Да би приказали конкурентност Србије ослонићемо се на један од најпознатијих индекса конкурентности, Глобални индекс конкурентности који је развио Светски економски форум. Глобални индекс конкурентности базиран је на емпијским истраживањима која су идентификовала широк спектар параметара који утичу на конкурентност једне привреде. Ти параметри обухватају макроекономске и микроекономске факторе, као и факторе развијености институција. Сви ови параметри заједно доприносе конкурентности националне привреде.

Глобални индекс конкурентности Светског економског форума полази од претпоставке да је конкурентност комплексан феномен, на који утиче мноштво фактора. Ти фактори су груписани у 12 стубова конкурентности, који су организовани у три групе. Прва група стубова конкурентности су тзв. основни захтеви. У ту групу улазе следећи стубови конкурентности: (1) институције, (2) инфраструктура, (3) макроекономска стабилност и (4) здравство и примарно образовање. Друга група су тзв. фактори повећања ефикасности. Ову групу чине следећи стубови: (5) високо образовање и обука, (6) ефикасност тржишта добара, (7) ефикасност тржишта рада, (8) софистицираност финансијског тржишта, (9) технолошка спремност и (10) величина тржишта. Трећу групу чине тзв. фактори иновативности и софистицираности. У ову групу улазе стубови (11) софистицираност пословних процеса и (12) иновације.

Према извештају Светског економског форума за 2014. годину Србија је рангирана на 94. позицији на листи која обухвата 144 земаље са забележеном вредношћу Индекса глобалне конкурентности (ИГК) од 3,90. При томе, ваља имати у виду да се теоријска вредност ИГК креће се у интервалу од 1 до 7. У односу на претходну годину вредност ИГК за Србију је повећана за 0,13, што је довело до позитивног померања ранга Србије за 7 позиција (са 101. на 94. место на листи) (Танасковић, С., Ристић, Б., 2014).

На основу табеле 1. може се закључити да се пад бележи само на стубу 7, ефикасност тржишта рада. Значајан раст остварен је у чак пет сегмената, настубовима 2, 3, 5, 6 и 9, заправо реч је о

инфраструктури, макроекономском окружењу, високообразовању и обуци, ефикасности тржишта добара и технолошкој оспособљености. На осталим стубовима које нисмо споменули промене се могу сматрати занемарљиво малим, па је такав и њихов утицај на промену укупне вредности ИГК у овој години.

Табела 1.: Вредност ИГК по стубовима конкурентности (2012-2014)

	2012	Промене	2013	Промене	2014
1. Институције	3,16	↗	3,20	↗	3,21
2. Инфраструктура	3,78	↘	3,51	↗	3,93
3. Макроекономско окружење	3,91	↘	3,36	↗	3,51
4. Здравство и основно образовање	5,73	↗	5,75	↗	3,76
5. Високо образовање	3,97	↗	4,05	↗	4,25
6. Ефикасност тржишта добара	3,57	↗	3,64	↗	3,78
7. Ефикасност тржишта рада	4,04	↘	3,90	↘	3,73
8. Софистицираност фин. тржишта	3,68	↘	3,48	↗	3,50
9. Технолошка оспособљеност	4,10	↘	3,94	↗	4,45
10. Величина тржишта	3,64	↗	3,68	→	3,68
11. Софистицираност пословања	3,11	↗	3,18	↗	3,21
12. Иновације	2,81	↗	2,85	↗	2,89

Извор: Танасковић, С., Ристић, Б. (2014), *Конкурентска позиција Србије у 2014. години, према Извештају Светског економског форума*, Фондација за развој економске науке (ФРЕН), стр. 4

Фазу развоја у којој се економија неке земље налази, одређује ниво годишњег бруто домаћег производа по глави становника (БДП пер цапита). За економију неке земље кажемо да се налази у првој фази развоја, уколико је њен годишњи БДП пер цапита мањи од 2.000 УСД. Такве земље би са циљем побољшања конкурентности, требало да унапређују институције, инфраструктуру, макроекономску стабилност, здравље и основно образовање, јер је реч о економијама вођеним основним факторима. Земље чији је

годишњи БДП пер цапита између 2000 и 3000 УСД, налазе се на преласку из прве у другу фазу развоја, док се земље са годишњим БДП пер цапита између 3.000 и 9.000 УСД налазе у другој фази развоја. На преласку у трећу фазу налазе се државе са БДП пер цапита између 9.000 и 17.000 УСД, док се високоразвијеним земљама сматрају државе са годишњим БДП пер цапита већим од 17.000 УСД (Албијанић М., 2011, 67). У 2014. години Србија се са оствареном вредношћу БДП од 6.123 УСД налази на 90-ом месту.² По овим параметрима Српску економију можемо сврстати у ред ефикасношћу вођених економија.

Анализа градивних компоненти ИГК је показала да Србија стоји веома лоше по питању конкурентске предности. Чињеница да је БДП пер цапита боље рангиран од ИГК говори о томе да постоји простор за унапређење конкурентности, што је позитивно. Међутим да би се то десило, неопходно је променити стратегију будућег раста и окренути се привлачењу страних директних инвестиција које би трансфером савременијих технологија учиниле домаће производе атрактивнијим за шира тржишта. Раст базиран на експанзији домаће тражње, уз занемаривање штедње и инвестиција, довео је до тога да данас имамо институције и инфраструктуру на нивоу економија вођених основним факторима, што је алармантно због чињенице да се Србија налази у рангу економија вођених ефикасношћу. Такође, обим производње који не прати остварени раст указује на неопходност реорганизације и промене самог приступа пословању од стране домаћих предузећа.

²Prema podacima MMF-a (International Monetary Fund) dostupno na:
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/weorept.aspx?sy=2014&ey>

2. НЕДОСТАЦИ ДОСАДАШЊЕГ ПРИВРЕДНОГ РАСТА СРБИЈЕ

Србија је земља у транзицији, тј. може се слободно рећи земља у којој транзиција предуго траје. Постоји велики број последица које доноси транзиција која предуго траје међу којима су две највеће транзициона рецесија, тј. пад економске активности и инфлација, и низак ниво конкурентности. Када економија достигне предтранзициони ниво БДП-а, транзиција се сматра завршеном и почиње процес достизања развијених капиталистичких земаља. У случају Србије транзиција неколико пута узима замаха али никада не достиже предтранзициони ниво.

Ако се 1990. година узме као базна транзициона година за Србију, може се рећи да она веома заостаје у нивоу привредне развијености и нивоу животног стандарда за развијеним европским земљама. Почетком 90-их година тадашња југословенска привреда је доживела велики пад производње, раст инфлације, социјалну диференцијацију и пораст броја сиромашних, што је било узроковано политичким догађајима, односно ратовима и распадом Југославије. Политички догађаји за време владавине Милошевићевог режима, као и бомбардовање Југославије 1999. године, такође заустављају спровођење кључних економских реформи. Пад привредне активности у Србији је био дубок што је узроковало да у Србији крајем 2000. године ситуација буде много сложенија него у другим земљама које су транзицију започеле 1989. године. Њен економски опоравак трајао је дуго, тако да она ни годинама касније не успева да достигне ниво БДП-а из 1990-те године. Наиме, Србија се 2007. године налазила на 80% БДП-а и на 50% индустријске производње из 1990. године.

Од 2000-те године Србија спроводи значајна институционална и структурна прилагођавања. Реформе се односе претежно на приватизацију јавних предузећа, политику конкурентности, развој небанкарског сектора, инфраструктурне реформе, реформу пензијског система и комплетирање институционалних реформи. Од 2001. године почиње и интензивира се реалан процес транзиције привреде и индустрије Србије ка отвореној тржишној економији. Иако искуства других земаља показују да је индустрија била кључни фактор брзог привредног развоја у дужем периоду, у овој фази транзиције, Србија није послушала туђа искуства већ је применила потпуно погрешан концепт и стратегију развоја индустрије. Уместо темељитог процеса реструктурирања и обнове индустрије, развој је кренуо у супротном

правцу. Сектор услуга је добио доминантно место, што је било потпуно непримерено етапи развоја у којој се привреда и индустрија налази.

Стопе раста индустрије у периоду 2001-2008. година карактерисала је изразита нестабилност и високе осцилације. Просечна стопа раста индустрије износила је 2,06%, и кретала се знатно испод стопе раста привреде која је просечно расла 5,8%.

У овом периоду, раст БДП привреде је био праћен растом домаће тражње (високо учешће личне и државне потрошње), растом фискалног и спољнотрговинског дефицита, високим нивом инфлације, приливом страног капитала по низу основа и високом спољном задужености. Унапређење конкурентности, продуктивности и иновативности, раст извоза, штедње и инвестиција, као најбитнији фактори на страни понуде, нису у довољној мери иницирали раст БДП-а.

Секторски посматрано, највећи део раста БДП привреде, после 2001. године, потицао је из саобраћаја, телекомуникација, трговине, осигурања и финансијског посредовања. Динамичан развој ових делатности је обезбеђен високим увозом (35 млрд. долара у периоду 2004-2007. године). Мора се напоменути да овакав концепт развоја у Србији може изазвати најмање два веома крупна проблема. Прво, он није дугорочно одржив јер пресудно зависи од прилива страних средстава плаћања, и друго, он озбиљно лимитира развој домаћег реалног сектора производње (Савић, Љ., 2008, 177-178).

У другој половини 2008. године, глобална економско-финансијска криза довела је до низа утицаја у финансијском и реалном сектору привреде Србије. Да је у питању тешка економска криза привреде Србије постало је много видљивије у првој половини 2009. године, када су привреда, а посебно индустрија запале у дубоку рецесију. Пад укупне привредне активности је износио 3,5%, а индустријске производње чак 17,4% у односу на исти период 2008. године. Ипак, корени кризе у индустрији Србије имају мало везе са коренима светске финансијске кризе, па стога, и мере на ублажавању и превазилажењу кризе морале би да буду суштински другачије.

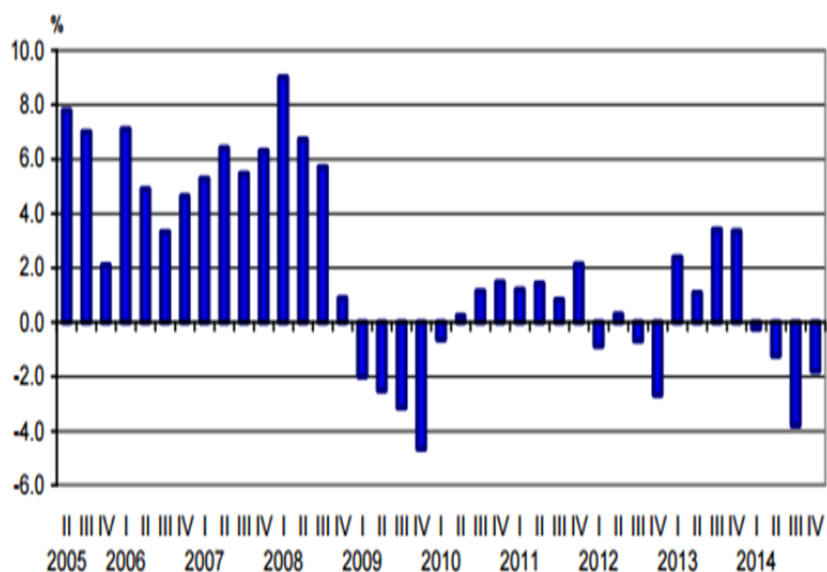
Осим што је у 2009. години био забележен пад од 3,5%, основна мера укупних економских активности, бруто домаћи производ, у периоду од 2005-2013. године је растао по просечној годишњој стопи од 2%.

Од избијања светске економске кризе у другој половини 2008. године привреда Србије никако није успевала да се врати на одржив пут опоравка и раста. После пада БДП-а у 2009. години уз повремене епизоде благог опоравка, уследила су још два пада привредне

активности, у 2012. години (због великих суша) и овај последњи у 2014. години (због мајских поплава). Тренутни ниво БДП-а је и даље за око 2% нижи од оног пре кризе, по чему је Србија једна од ретких транзиционих европских земаља која још увек, шест година од избијања кризе, није успела да достигне преткризни ниво производње.

Из свега овога можемо извести закључак да је у јеку процеса приватизације и реструктурирања, индустрија испољила ефекат транзиционе рецесије. Пад индустријске производње резултат је великог броја макро и микро фактора: неиспуњених очекивања у погледу процеса приватизације; неконкурентности и застарелости производних програма; дубоке структурне диспропорције; одсуство и спор повратак индустрије на традиционална ино-тржишта; непостојање извозне стратегије; ниске инвестиционе активности; организационих и менаџерских слабости и др.

Слика 1.: Стопе реалног раста БДП-а Србије (2005-2014)

Извор: Републички завод за статистику (2015). *Месечни статистички билтен*, 01/2015, стр.13

Оваквим кретањима у индустрији свакако је највише допринела чињеница да и поред неких позитивних резултата и успеха у приватизацији, добар део индустријских предузећа је лоше спроведеном приватизацијом доведен у тежак положај. Врло олако су схваћене приватизација предузећа од националне важности и

интереса, или приватизације које у себи носе развојне ефекте како на купљено предузеће, тако и на целу индустрију.

У периоду 2001-2009. године, од приватизације је остварено 2,88 млрд. евра прихода и обезбеђено 1,38 млрд. евра за инвестиције (Републички завод за развој, 2009, 27). Међутим, ова средства нису адекватно усмеравана у инвестиције, кредитирање развојних и извозних пројеката индустрије и реструктурирање и ревитализацију носилаца индустријског развоја у претходном периоду. У 2007. и 2008. години успорен је процес структурних промена јер није дошло до значајнијег побољшања пословног амбијента, нису спровођене темељне реформе, које би апсорбовале или ублажиле негативне последице транзиционог процеса, а нарочито је дошло до преливања негативних последица глобалне економске кризе.

Кључно питање српске привреде јесте како вратити индустрију на стазе које ће дугорочно омогућити повећање учешћа индустрије у БДП, повећати запосленост, подићи ниво извоза и на тај начин повећати степен отворености привреде према свету.

3. МОДЕЛ ПРИВРЕДНОГ РАСТА ЗАСНОВАН НА ИЗВОЗУ

Привреду Србије карактерише остваривање привредног раста али заснованог на развоју неразменљивог дела привреде и расту домаће тражње, што дугорочно гледано не води привреду ка напретку. Као што је већ било речи, Србија мора да преоријентише своју привреду ка развоју индустрије, пре свега, и побољшању извоза. Међутим, када сагледамо тренутну ситуацију у држави долазимо до закључка да то уопште није једноставан и лак посао јер постоји велики број недостатака и потешкоћа.

Прво, привреду и њен извозни сектор карактерише: недостатак робе намењене извозу и велико учешће производа нижег степена обраде, компаративно посматрано широк асортиман понуде (без уже специјализације), неконкурентност извозне понуде са аспекта производа (дизајн и развој производа; технички стандарди; трајност и изглед; презентација) и са аспекта цене (цене сировина; трошкови финансирања; порези и транспорт). Поред тога, недовољно је уређена привредна регулатива док скупо банкарство није спремно за улогу активног учесника у извозним пословима, неповољни су услови кредитирања и осигурања извоза а и уопште производње. Такође, постоје велике тешкоће у обезбеђивању сертификата о квалитету производа, тј. недостатак финансијских средстава за подизање квалитета и непостојање референтних институција за издавање сертификата на тржишту Србије.

Као још један битан проблем јавља се и недовољно познавање иностраних тржишта, тј. можемо рећи да недостају информације о потребама страних тржишта, важећој регулативи и пракси обављања спољнотрговинских послова. Србија нема изграђен имиџ у пословним круговима. Промоција српске привреде је веома слаба и некавалитетна.

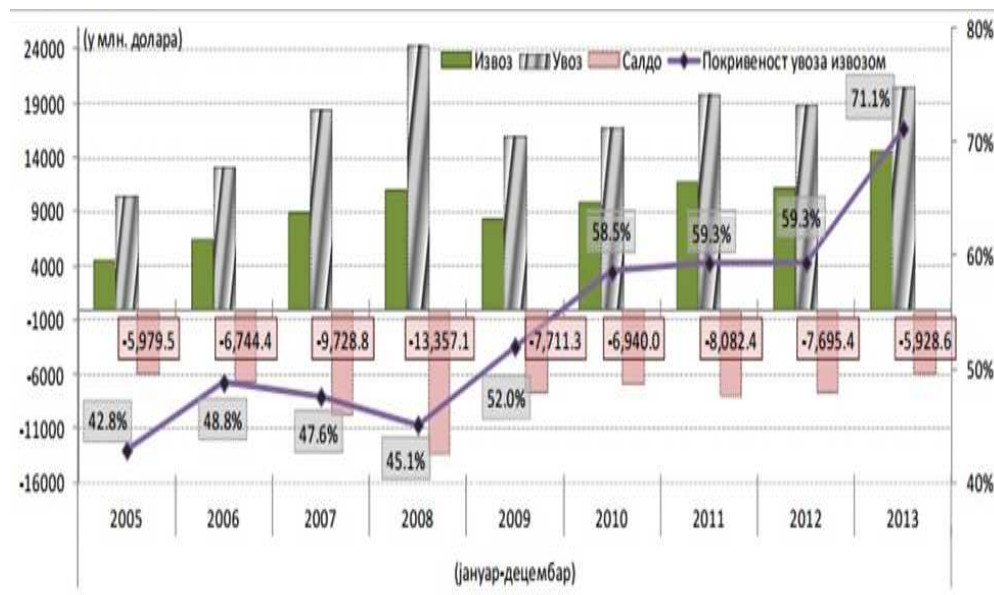
Српска предузећа имају проблема и са пословним неискуством (недостатком знања и кадрова). Оно што додатно отежава домаћи извоз јесте транспорт. Њега карактерише неразвијеност, заостајање и међународна неусклађеност свих његових видова а посебно железничког.

У периоду 2000-2008. године Србија је остварила солидне стопе раста спољнотрговинске размене (раст извоза од 19% у еврима, просечно), које су биле праћене знатно скромнијим стопама раста бруто домаћег производа (5,4%). У истом периоду дошло је до знатне либерализације, мада у условима спољнотрговинског режима који је још увек релативно рестриктиван. Раст увоза је био тај коме се могло захвалити на повећању скромне вредности индикатора отворености домаће економије.

Крајем 2008. године и у првих девет месеци 2009. године ситуација се погоршава услед одражавања последица светске економске кризе на привреду Србије и долази до очекиваног снажног пада индустријске производње свих поменутих грана. Последично, током 2009. године се извоз робе смањио за 19,9%. Како је извоз забележио мањи међугодишњи пад од увоза (пад од 28,0%) покривеност увоза извозом је за 5,4 процентна поена већа у 2009. него претходне године (Квартални монитор, 2009, 26-29).

Од 2010. године извоз почиње да се опоравља. Брзпаду увоза и његов спорији опоравак и спорије иницијално смањење извоза, довели су до извесног ребалансирања привреде у корист извозног сектора. И наредних година укупна вредност спољне трговине наставља да расте. У 2013. Години значајно је смањен дефицит текућег рачуна – према проценама НБС текући дефицит у 2013 износи 1,6 милијарди евра (5,1% БДП-а), што је двоструко ниже од остварене вредности у 2012. години.

Слика 2.: Спољна трговина Србије (2005-2013)

Извор: Привредна комора Србије (2014). *Актуелна привредна кретања*. Београд: јул 2014, стр. 5

Као што је већ речено, привреду и њен извозни сектор карактерише велико учешће производа нижег степена обраде. Код Србије је удео извоза примарних производа у БДП-у релативно висок и после 2000. није бележио знатније промене. Оквирно он износи око 7% БДП-а или око трећине укупног извоза. Његов ниво (као мера ниског квалитета робног извоза) је компаративно посматрано доста висок за европске критеријуме, што упућује да он негативно утиче на раст БДП-а.

Извоз капитално-интензивних према извозу радно-интензивних производа је код Србије релативно низак у односу на напредније земље у транзицији. После 2000. његов ниво (који је знатно опао у односу на 1990.) варирао је испод јединице и није битније мењао вредност, осим, током кризе 2008-2009. године. Може се закључити да релативно и апсолутно ниска вредност извоза капиталних производа, свакако, није била подстицајна за економску активност у Србији.

Коефицијент концентрације извоза Србије је релативно низак, али је то, пре свега, последица сваштарења, а не квалитетно диверсификоване извозне производње, што упућује да његов низак ниво не имплицира потенцијале за раст БДП-а Србије.

Србија данас има тек неколицину извозних производа, који су препознатљиви на више светских дестинација. Производи или услуге које извозе српске фирме намењени су ограниченом тржишту у иностранству и праве се у мањим серијама. Чак и кад су у питању врхунски производи, а ни таквих не недостаје, њихов економски ефекат у званичној статистици није упечатљив. На пример, мало ко зна да се на северу Србије производе системи за озвучење који су међу најквалитетнијим у свету, као и да у Руми постоји фирма која се бави производњом једних од најбољих силиконских варалица за пецање на свету. Малих извозних погона Србији не недостаје. Њихово највеће ограничење је, међутим, што немају сопствене могућности да освајају нова тржишта, већ раде само на провереним. Са друге стране амбиције су велике али на путу испуњењу тих амбиција су разне квоте, царине, стандардизације, специфичности тржишта.

Треба нагласити да иако мала и средња предузећа имају велику улогу у земљама западне Европе па и у напредним земљама у транзицији, највећи део извоза ипак остварују велика предузећа. С обзиром на тренутну ситуацију у земљи, Србији не треба деиндустријализација и ослањање на сектор малих и средњих предузећа и услуге, већ реиндустријализација, односно снажна индустрија, какву је некада до пре 20-так година и развијала. Са друге стране, не треба занемарити ни сектор малих и средњих предузећа, који је остваривао значајне стопе привредног раста, чинио око 40% укупног извоза Србије, скоро половину БДП-а и близу три петине запослених (према подацима за 2007. године).

После процеса либерализације и легализације приватне својине, настало је изузетно много нових предузећа, углавном малих. Међутим, мали је број нових, већих предузећа која нису део мултинационалне или неке веће стране компаније. Вероватно најзначајнији разлог за то јесте у карактеру финансијских система. Банке представљају доминантне финансијере. Оне, међутим, финансирају ризик, али се не упуштају у неизвесне подухвате. Банке су спремне да финансирају мање предузетничке подухвате, посебно уколико је држава спремна да им на неки начин гарантује да неће имати губитке. За веће предузетничке подухвате потребне су већа средства, а то значи да су потребне финансијске институције које су спремне да финансирају предузетничке пројекте. То би требало да је, пре свега, посао посебних развојних банака и фондова и наравно берзи.

Када посматрамо спољну трговину Србије са аспекта предузећа који су највећи извозници и највећи увозници долазимо до

податка да је први на листи највећих извозника у прва три месеца 2014. према подацима Управе царина, ФИАТ а за њим НИС, док код увоза предњачи НИС а друго место зазима ФИАТ. Као што се може закључити наши највећи извозници су у исто време и највећи увозници. То је логично с обзиром на чињеницу да се све компоненте потребне за производњу ФИАТ -а довозе из Италије и са других ФИАТ-ових постројења. За овакво стање је заслужна како подела рада тако и то чиме заправо Србија располаже.

Пољопривреда и посебно прехрамбена индустрија један је од наших производних и извозних адута. Пољопривредно земљиште у Србији заузима око 5.100.000 хектара, што представља површину од око 5.100.000 хектара. Од тога је укупно 3.345 милиона хектара ораничне површине (65% пољопривредног земљишта); воћњаци заузимају површину од 244.000 хиљада хектара; повртарска производња заузима 295,000 хектара и виногради 67.000 хектара (Симоновић, В., Новковић, Н., 2011, стр. 634).

Посматрајући податке можемо видети да Србија поседује велике потенцијале што се тиче пољопривредне производње. Из приложеног можемо видети да ратарство представља највећи стуб пољопривреде. У протеклих десет година Србија је остварила суфицит од извоза пшенице и кукуруза и спада међу десет највећих извозника ове ратарске културе у свету. Међутим, ако се узме у обзир да је сточарска производња та од које зависи успешност пољопривреде једне земље и да би сточарство требало да учествује у пољопривредној производњи са најмање 50%, ови подаци не делују толико охрабрујуће. Број грла стоке смањен је током последње деценије за више од 30% а удео сточарства у пољопривредној производњи је мањи од једне трећине. Сточарство је толико опало да ми данас увозимо сирово и смрзнуто месо са разних крајева света. Такође, Србија спада међу највеће светске произвођаче малина, вишања и шљива, међутим није ни у првих двадесет када је реч о ценама по којима их продаје. Повртарска производња представља најслабију карику пољопривреде Србије. Она поред својих производних потенцијала у последњих десет година увози и купус и кромпир и парадајз и пасуљ. За овакву ситуацију је великим делом заслужна спољнотрговинска либерализација. Отварање тржишта и укидање царина је довело до тога да конкурентски производи из других земаља буду јефтинији од домаћих и самим тим конкурентнији што домаће произвођаче тера да се повлаче са тржишта. Веома је битно навести и чињеницу да је друштвени производ пољопривреде већи од друштвеног производа прехрамбене

индустрије, што говори о слабој доради основних пољопривредних производа у домаћим капацитетима за прераду.

С обзиром на потенцијале које поседује Србија може имати добре изгледе у пољопривредној производњи и прехранбеној индустрији као и њиховом извозу али највећи проблем представља неорганизација. Када би се бар део ратарске производње користио да се произведе сточна храна која би се користили у исхрани домаће стоке, или бар део вишка остварен међународном трговином овим производом улагао у сточарство, потпомогао би се развој домаћег сточарства и повећала би се производња и извоз стоке, меса и месних прерађевина. Пољопривредна производња би била много успешнија када би се пољопривредници удруживали и заједнички наступали у производњи. Тиме би били конкурентнији у набавци инпута и пласману производа на тржиште, јер би смањили трошкове. Такође, једна од предности Србије јесте и релативно незагађено земљиште које нам нуди велике могућности органске производње, а цена органских производа је већа од 10-50% у односу на конвенционално добијене. Србија је успешна у органској производњи малина. Осим њих, органски се производе и извозе печурке, воће и поврће које се користи у производњи јабуковог сирћета, компота и ајвара, а шанса се види и у продаји шумског воћа. Међутим, највећи проблеми у вези са органском производњом јесу неедукованост пољопривредника о начину гајења и предности органских производа, али и неорганизованост тржишта. Да би се остварили потенцијали није довољно да појединци делују, неопходно је да држава интервенише тако што ће дефинисати дугорочну стратегију развоја пољопривреде.

ЗАКЉУЧАК

Конкурентност је данас постала доминантна економска тема. Стратешки курс Србије је излазак домаћих предузећа и привреде на европско и светско тржиште. Србија ће се изласком на ова тржишта наћи у нимало лакој конкуренцкој борби. Изазови који су стављени пред нашу земљу јесу макроекономска стабилност, јачање иновационих капацитета и модернизација индустрије, стимулација прилива иностраног капитала, унапређење структуре и повећање вредности извоза, раст животног стандарда и отварање нових радних места. Једном речју јачање конкурентске позиције Србије. Главни предуслов за тако нешто представља промена стратегије будућег раста.

Србија је у протеклих неколико година бележила релативно висок раст али је он био заснован на пословању сектора финансијског посредовања, трговине, саобраћаја и телекомуникација. Пошто ови сектори имају услужни карактер, њихови производи се углавном не могу извозити, због чега се може рећи да је остварени раст базиран на домаћој тражњи. Експанзија домаће тражње није била праћена растом производње, што се одразило на пораст трговинског дефицита који гура земљу у нова, неповољна задуживања. Један од излаза из ситуације у којој се национална економија нашла, јесте промена модела привредног раста. Да би се преоријентисала на модел заснован на инвестицијама и извозу неопходно је дефинисати дугорочну стратегију развоја привреде. Она мора садржати реиндустријализацију засновану на новим потребама извозне привреде, искористити потенцијале у појединим групама производа, вршити удруживање мањих предузећа ради заједничког наступа на тржишту и др. С обзиром на потенцијале које поседује Србија може имати добре изгледе у пољопривредној производњи и прехрамбеној индустрији као и њиховом извозу. Да би се остварили потенцијали није довољно да појединци делују, неопходно је да држава интервенише тако што ће дефинисати дугорочну стратегију развоја пољопривреде, пре свега фаворизовати извоз прерађених пољопривредних производа а не само сировина.

Као још један битан сегмент стратегије развоја јесте и привлачење директних страних инвестиција у производњу и извоз. Адекватан привредни раст доводи до повећања конкурентности националне економије што даље шаље слику страним инвеститорима о повољном амбијенту за њихова улагања и тако покреће ланац промена које доводе до повећања животног стандарда што је и главни економски циљ сваке државе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Албијанић М. (2011). *Квантификација утицаја интелектуалног капитала на конкурентност* (Докторска дисертација). Београд: Универзитет Сингидунум
2. Бабић Б. (2009). „*Поновна индустријализација Србије-пут изласка из кризе*“, Економско-финансијски односи Србије са светом, НДЕ са АЕН и Економски факултет у Београду. Крагујевац: 15. октобар 2009.
3. Бајец Ј. и Јакшић М. (Ред.) (2011). *Нова стратегија развоја привреде Србије – Изазови економске политике у 2011.*

- години. Београд: НДЕ са АЕН и Економски факултет у Београду.
4. Васиљевић, Д. (2009). „Економски раст и међународна конкурентност Србије“, *Квартални монитор*, бр.17, април-јун 2009.године
 5. Ђуричин, Д. (2008). “Србија: Фром Транзитион то Транзитионисм анд Бацк“, *Економика предузећа*, Септ-Оцт
 6. Ђуричин, Д и Вуксановић, И. (2010). “Предлози за превазилажење негативних последица економске кризе у Србији“, Зборник радова, Бања Врућица, 17. и 18.06.2010.
 7. Естрин, С. и М. Увалић (2010). „From Iliria towards Capitalism: Did Labor-management Theory Teach Us Anything about Yugoslavia and Transition in Its Successors States?“, *Comparative Economic Studies*, 50th Anniversary Essay, 50
 8. Квартални монитор (2009), бр.19, октобар-децембар 2009.
 9. Миленковић, Д., Волкова, Е. и Симић, З. (2011). „Значај успостављања зоне слободне трговине за привреде Србије и Русије“, *Економски погледи*, бр. 3-2011.
 10. Миленковић, Д., Миленковић, И. (2015). „Limitation for Sustainable Development of the Republic of Serbia“, *Економски погледи*, Вол. 17, 1/2015, 13-24
 11. Привредна комора Србије (2014). *Актуелна привредна кретања*. Београд: јул 2014.
 12. Републички завод за развој (2009). *Извештај о развоју Србије 2008. године*. Београд.
 13. Републички завод за статистику (2015). *Месечни статистички билтен*, 01/2015
 14. Савић, Јб. (2008). „Collapse of the Serbian industrialization – message for the future“, International Conference „Contemporary Challenges of Theory and Practice in Economics" - Economic Policy and the Development of Serbia, Београд: Економски факултет.
 15. Симоновић, В., Новковић, Н. (2011), „Модел мултипликационог развоја руралних подручја Србије“. Међународни научни симпозијум агронома “AGROSYM Јахорина 2011”. Источно Сарајево: Пољопривредни факултет.
 16. Танасковић, С., Ристић, Б. (2014), *Конкурентска позиција Србије у 2014. години, према Извештају Светског економског форума*, Фондација за развој економске науке (ФРЕН).
 17. Увалић, М. (2012). *Транзиција у Србији, ка бољој будућности*. Београд: Завод за уџбенике.
 18. World Economic Outlook Database (2015), available at:

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/index.aspx>

*Рад је примљен: 01.09.2015.
Рад је прихваћен за штампање: 30.09.2015*